

Svar på remiss SOU 2024:50 Nätt och jämnt - likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn

Inledning

Nedan redovisas Götene kommuns svar på remiss SOU 2024:50 Nätt och Jämnt.

Översyn av riktade statsbidrag

Götene kommun poängterar vikten av att minska antalet riktade statsbidrag. Detta är en väldigt viktig fråga för hela kommunsverige och inte minst för alla mindre kommuner med minimala resurser att söka följa upp och redovisa vad statsbidragen har använts till. Viktigt också att det finns en tydlighet kring vad kvarvarande destinerade statsbidrag skall användas till och hur de skall följas upp, hur länge de skall finnas och vad som händer när de avvecklas. Framöver bör ambitionen vara att ytterligare riktade statsbidrag överförs, allt för att öka det kommunala självstyret och för att de lokala förutsättningarna skall avgöra var de gör bäst nytta. Det skulle också ge bättre långsiktiga planeringsförutsättningar för kommunerna.

Den här utredningen, likt så många tidigare, presenterar en tydlig bild av problematiken med riktade statsbidrag, i synnerhet för små kommuner. Det behöver också införas ett riktmärke likt det utredningen föreslår på minst 100 000 kronor/kommun/riktat statsbidrag för att det ska löna sig för små kommuner att lägga tid på att ansöka om ett riktat bidrag.

Götene kommun ställer sig bakom de förslag utredningen presenterar vad gäller översynen av riktade statsbidrag. Men vill samtidigt betona vikten av att detta inte bara blir ett förslag som inte leder till några

förändringar kring frågan om riktade statsbidrag. Det är en fråga som diskuterats under många år i kommunsverige gentemot staten och nu behöver även beslut fram.

Götene kommun är tveksam till den ökade statliga styrningen. Staten bör fokusera på att sätta tydliga mål för kommunerna, medan ansvaret för att fördela resurser och uppnå målen ska ligga lokalt. Kommunen ser även ett problem i att så få riktade statsbidrag omvandlas till generella, då dessa ger större flexibilitet att möta lokala behov och utmaningar. Dessutom finns oro över att de generella statsbidragen inte värdesäkras, vilket riskerar att skapa ekonomisk osäkerhet och försvåra långsiktig planering.

Götene kommun är positiv till kommitténs förslag att vid beslut om nya riktade statsbidrag använda vägledande kriterier.

Översyn av inkomstutjämnningen

Götene kommun anser att utredningen med ett väl genomarbetat underlag visat att inkomstutjämnningen inte är tillväxthämmande. En förutsättning för att inkomstutjämnningen ska fungera som det är tänkt är att de värden som används är uppdaterade till dagens nivåer. Götene Kommun bifaller därmed samtliga förslag som utredningen presenterar vad gäller översyn av inkomstutjämnningen. Viktigt är också att i framtiden kontinuerligt uppdatera och underhålla systemet så att det alltid är aktuellt och träffsäkert.

Översyn av kostnadsutjämnningen

Förslaget för kostnadsutjämnningen för kommuner innebär att delmodellerna för verksamhetsövergripande kostnader och infrastruktur och skydd delas upp efter verksamhetsområde. Modellerna har rensats från faktorer som inte haft betydelse för skillnader i kostnader eller har kunnat motiveras på andra sätt. En avvägning av enkelhet och träffsäkerhet har gjorts där det ibland har inneburit fler parametrar och i andra fall färre. Kommittén har lagt stor vikt vid att ingående parametrar ska vara aktuella och regelbundet uppdateras. Götene Kommun bifaller därmed samtliga förslag som utredningen presenterar vad gäller översyn av inkomstutjämnningen.

Viktigt är också att i framtiden kontinuerligt uppdatera och underhålla systemet så att det alltid är aktuellt och träffsäkert

Översyn av LSS-utjämnings

Inom LSS-utjämnings är den stora förändringen att utredningen föreslår att personalkostnadsindex skall avvecklas utifrån att det dels är påverkbart och att det inte finns något som stödjer att det speglar skillnader i bemanningsbehov. Kommittén ser att en särskild ventil för stora vårdbehov i främst små kommuner behöver skapas. De föreslår vidare att LSS-insatserna ska beräknas utifrån ett genomsnitt av minst två mättillfällen per år eftersom stora variationer förekommer under året. Idag utjämnas endast för LSS-insatser och inte för SOL-insatser vilket Kommittén också ser ett behov av. Utredningen har haft ett material från ett privat företag på ca 30 kommuner som underlag för sin slutsats att det inte finns ett samband mellan vårdtyngd och personalkostnader. Götene kommun menar att detta är ett för litet material för att dra så pass vittgående slutsatser som att plocka bort personalkostnadsindex.

Ett borttagande av personalkostnadsindex ger för en liten kommun en orimligt stor effekt. Förslaget bör därför kompletteras med ett system som kompenserar framför allt mindre kommuner för stor vårdtyngd. Ett eller ett par enskilda ärenden kan räcka för att slå undan kommunens möjligheter att upprätthålla god ekonomisk hushållning. Intill dess att en sådan komplettering finns avstyrker Götene kommun den del av förslaget som innebär ett borttagande av personalkostnadsindex inom LSS-utjämnings.

Skattesatserna

Trots långtgående utjämnings finns det relativt stora skillnader i kommunernas skatteuttag. Skillnaden i total kommunalskatt (kommun och region) uppgår 2024 till 6,17 procentenheter. För de enskilda invånarna som har inkomst från arbete eller pension är skillnaden i effektiv skatt betydligt lägre genom framför allt jobbskatteavdraget. Staten utjämnar delvis för skillnader i skattesats genom jobbskatteavdraget. Den initiala skillnaden i total kommunalskatt på 6,17 procent blir efter de olika reduktionerna i skattesystemet bara

3,95 procent. För personer med inkomster från olika socialförsäkringar kvarstår dock den stora skillnaden.

Kommitténs analyser beträffande orsakerna till skillnader i skattesats visar på att det är en stor spridning mellan hur olika kommuner prioriterar, men att skillnaderna företrädesvis härstammar från den obligatoriska utjämnande verksamheten. Om dessa skillnader beror på högre ambition eller lägre effektivitet har inte varit möjligt att identifiera.

Götene kommun välkomnar utredningens förslag och ser att tyngdpunkten till förändring ligger i de delar som Götene kommun, liksom många andra kommuner, har påpekat under en flera år, dvs behovet av omfördelning mellan kommuner i de delar som berör ”gleshet”. I framtiden är det viktigt att utvärdera detta nya sätt att mäta ”gleshet” för att se om träffsäkerheten ökar i systemet.

Frågan är om förslaget är tillräckligt långtgående förmodligen inte men framtiden får utvisa detta. De stora skillnaderna i skattesatser mellan kommunerna är en klar indikator att det inte är tillräckligt. En annan indikator är de prognoser som kommer från kommuner i Sveriges om resultatet för 2024. SKR:s sammanställning visar att mer än hälften av Sveriges kommuner beräknas gå med underskott 2024, och analysen visar en klar övervikt för kommuner som har hög skattesats och ”gleshet”. Detta kan visa på att en omfördelning av ekonomiska resurser mellan kommuner är nödvändig. Det får framtida utredningar visa på.

Statsbidrag personligt ombud

Verksamheten med personligt ombud, som stöder personer med psykiska funktionsnedsättningar, finansieras genom riktade statsbidrag enligt Förordning (2013:522).

Utjämningskommitténs föreslag om att 17 riktade statsbidrag, inklusive statsbidraget för personligt ombud, ska dras in och ersättas med generella bidrag är problematiskt då personligt ombud inte är lagstadgat och riskerar att konkurrera om medel med andra lagstadgade verksamheter. Om detta riktade bidrag tas bort riskerar funktionen att upphöra, vilket skulle försämra möjligheterna för en redan sårbar grupp att tillvarata sina rättigheter och därmed öka deras utanförskap.

Socialstyrelsen presenterade 2023 en kartläggning som föreslår förändringar för att säkerställa rättssäkerhet och jämlikhet, och framhåller att det riktade statsbidraget är avgörande för kommunernas möjlighet att driva verksamheten. Samsjuklighetsutredningen rekommenderar dessutom en utökning av personligt ombud för att stödja personer med samsjuklighet.

Götene kommun vill betona att en djupare analys av konsekvenserna av att ta bort detta riktade statsbidrag är nödvändig.

Olika förutsättningar att finansiera välfärden

Götene kommun vill även uppmärksamma frågan om uppdraget om förändrad utjämning fångas upp av det nuvarande systemet i dagens samhällsförändring. Götene kommun vill uppmärksamma kommuners olika förutsättningar vad avser möjligheter att finansiera sina investeringar. Även kommuner utanför storstadsområdena har stora behov av investeringar för skola och omsorg och bland annat äldreboenden då dessa kommuner, liksom många andra kommuner, har ett stort antal gamla och slitna lokaler. Till skillnad från storstadsregionerna har dock dessa kommuner inte de markpriser som vid försäljning ger stora reavinster och kapitaltillskott. Följden blir att dessa kommuner tvingas att öka sin låneskuld vilket medför större ekonomiska risker för finansiering av välfärdens byggnader och lokaler. Det gör att det skapas klyftor mellan kommuner eftersom förutsättningar för att finansiera välfärden är så olika. Götene kommun vill därför lägga med denna synpunkt att ta med sig vid framtida översyner av utjämningsystemen.